Με τη θεσμική ισορροπία που διακρίνει την Ύστερη Αυτοκρατορία, ο θεμελιώδης ρόλος που ανατίθεται στη σύγκλητο διαφέρει, ιδιαίτερα στην Ανατολή, από αυτόν που είχε παλιά. Η κοινωνική της βάση και η δικαιοδοσία της υπέστησαν βαθείς μετασχηματισμούς από τον Κωνσταντίνο και μετά.

Διακόπτοντας μια τάση του 3ου αιώνα, που ο Διοκλητιανός την είχε οδηγήσει στο απόγειο της εμπιστευόμενος στην τάξη των ιππέων τις περισσότερες κυβερνητικές λειτουργίες, ο Κωνσταντίνος πολλαπλασίασε τα βάρη για την τάξη των λαμπρότατων (clarissimi), πράγμα που συνεπάγονταν την αυτόματη ένταξη τους στην τάξη των συγκλητικών. Μισό αιώνα αργότερα, ολοκληρώνεται η κατάργηση της τάξης των ιππέων (υπολείμματα του τίτλου επιζούν μόνον στην κατώτερη γραφειοκρατία), ενώ οι φορείς της ανώτερης αυτοκρατορικής, κεντρικής και επαρχιακής, στρατιωτικής και πολιτικής, διοίκησης αποτελούν ipso facto τμήμα της συγκλητικής τάξης, και όποιος δεν είναι ακόμα συγκλητικός γίνεται λαμβάνοντας τον κωδίκελο (codicillus, δίπλωμα) του λειτουργήματος του.

Η σύγκλητος, την οποία εγκατέστησε στην Κωνσταντινούπολη ο ιδρυτής της πόλης, δεν έμεινε για πολύ καιρό ασήμαντο αντίγραφο της συγκλήτου της Ρώμης, υποδεέστερη στην ιεραρχία και με τοπικές μόνον αρμοδιότητες. Ήδη από τον Κωνστάντιο Β', μαζικές προαγωγές ανεβάζουν σε 2.000 τον αριθμό των συγκλητικών της Νέας Ρώμης, που, αν εξαιρέσουμε ορισμένες μεταθέσεις από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη, οι περισσότεροι κατάγονται από την Ανατολή. Επειδή δεν ισχύουν κριτήρια καταγωγής, οι νέοι συγκλητικοί μπορεί να προέρχονται και από μετριότερες τάξεις, ιδιαίτερα από τις τάξεις των ανωτάτων υπαλλήλων. Οι περισσότεροι ωστόσο προέρχονται από τις ανώτερες τάξεις των δημοτικών αρχόντων και διαθέτουν κοινωνικό επίπεδο τέτοιο που να τους επιτρέπει να ανταποκρίνονται στα έξοδα της praetura που απαιτεί το αξίωμα του πραίτορα, προϋπόθεση (εκτός αν ισχύει σχετική απαλλαγή) για την πρόσβαση στη σύγκλητο.

Καλούμενη να αποτελέσει μια νέα αριστοκρατία, προορισμένη για τη διοίκηση της αυτοκρατορίας, η τάξη των συγκλητικών στην Ανατολή δεν αποτελεί κλειστή κάστα που ανανεώνεται με την κληρονομική διαδοχή, αλλά επιτρέπει την ουσιαστική ανανέωση των ανώτερων τάξεων. Μολονότι το δικαίωμα της συμμετοχής στη σύγκλητο μεταβιβάζεται κληρονομικά μαζί με τα αντίστοιχα προνόμια και βάρη, τα αξιώματα που καταλαμβάνουν τα πρόσωπα δεν είναι κληρονομικά. Στην Ανατολή, οι οικογένειες συγκλητικών που συσσωρεύουν από τη μία γενιά στην άλλη υπαρχίες και υπατείες είναι πολύ πιο σπάνιες από ό,τι στη Δύση. Η πρόσβαση στην τάξη αυτή παραμένει κατά τον 5ο και τον 6ο αιώνα ανοιχτή σε νέους άνδρες, που συχνά ανέρχονται στα πιο υψηλά αξιώματα χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το cursus honorum, κατ' αντίθεση προς τους φορείς άλλων τομέων της κρατικής διοίκησης, στους οποίους πρέπει απαραίτητα να ανέρχεται κανείς την κλίμακα

των βαθμών (matricula). Ο ηγεμόνας μπορεί είτε, όπως ο Κωνστάντιος Β', να αναθέσει την υπαρχία σε ταπεινούς γραφειοκράτες είτε, όπως ρητά τολμάει και το κάνει ο Ιουστινιανός, να αναθέσει σε ανώτερους αξιωματούχους λειτουργήματα κατώτερα της τάξης τους.

Η σύγκλητος ωστόσο δεν περιορίζεται στα πρόσωπα της ανώτερης διοίκησης: πέρα από τους ανώτερους εν ενεργεία υπαλλήλους, περιλαμβάνει παλαιούς υπαλλήλους που αποκαλούνται σχολάζοντες (συνταξιούχοι ή εν αναμονή νέου διορισμού), αλλά και έναν διαρκώς αυξανόμενο αριθμό επίτιμων συγκλητικών, που έχουν λάβει ονομαστικά έναν τίτλο λειτουργήματος χωρίς να το έχουν ασκήσει. Επί Βάλεντος, η μαζική αύξηση της συγκλητικής τάξης στην Ανατολή οδήγησε στην ίδια αναδιοργάνωση της συγκλήτου που έγινε και στη Δύση. Έκτοτε διακρίνονται τρεις τάξεις συγκλητικών, που αντιστοιχούν σε τρεις τάξεις λειτουργιών στον κρατικό μηχανισμό: στη βάση βρίσκονται οι clarissimi (λαμπρότατοι, στους οποίους συγκαταλέγονται όλοι σχεδόν οι κυβερνήτες επαρχίας), πιο πάνω οι spectabiles (περίβλεπτοι, βικάριοι, δούκες) και στην κορυφή οι illustres (ιλλούστριοι, έπαρχοι, μάγιστροι, άλλα μέλη του κονσιστορίου). Οι παλαιοί διοικητικοί υπάλληλοι διατηρούν ως σχολάζοντες το αξίωμα που συνδέεται με την υπηρεσία τους. Γενικότερα, εντός του κρατικού μηχανισμού, αλλά και εκτός, τα αξιώματα που συνδέονται με τις πολιτικές ή στρατιωτικές υπηρεσίες μπορούν να απονέμονται τιμητικά με δωρεά ή αγορά των κωδικέλλων διορισμού. Έτσι, από τα μέσα του 5ου αιώνα και μετά, ο πιο σύντομος δρόμος για να ανέλθει κανείς στην τάξη των illustres είναι να κατακτήσει τιμητικά τον, διόλου αποκλειστικό για τους στρατιωτικούς, τίτλο του κόμη των δομεστίκων (comes domesticorum), ενώ ο τιμητικός τίτλος του κόμη του κονσιστορίου επιτρέπει σε κάποιον να ανέλθει μόνον στην τάξη του spectabilis. Μια νομοθεσία, που εκλεπτύνεται όλο και περισσότερο, ρυθμίζει τις πρωτοκαθεδρίες, δίνοντας εξίσου το πλεονέκτημα στους πραγματικούς υπαλλήλους έναντι των επί τιμή, και λαμβάνοντας υπόψη για τους πραγματικούς υπαλλήλους την παλαιότητα στα λειτουργήματα που άσκησαν.

Την ύπατη βαθμίδα στην κλίμακα των αξιωμάτων (dignitates), που είναι κατά κανόνα παράλληλη προς την κλίμακα των λειτουργημάτων, κατέχουν δύο διακρίσεις χωρίς διοικητική αρμοδιότητα: το αξίωμα του υπάτου και το αξίωμα του πατρικίου. Στην ύστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η υπατεία έχει από καιρό πάψει να αποτελεί λειτούργημα, αλλά συνεχίζει να περιλαμβάνει (μαζί με την τιμή τού να συνδέει ο ύπατος το όνομα του με τον ημερολογιακό χρόνο άσκησης της υπατείας του) το δυσβάσταχτο για έναν ιδιώτη βάρος των αγώνων και των διανομών της 1ης Ιανουαρίου. Μετά την υπατεία του Βασιλείου το 541, την κανονική υπατεία θα την αναλαμβάνει όλο και συχνότερα ο αυτοκράτορας. Ωστόσο, ήδη από τη βασιλεία του Ζήνωνος, ο τίτλος του επίτιμου υπάτου (exconsul) μπορεί να εξαγοράζεται. Κατ' αντίθεση προς την κανονική υπατεία, η επί τιμή υπατεία παραμένει αξίωμα κατώτερο από αυτό του πατρικίου. 0 τίτλος του πατρικίου, εξ ορισμού τιμητικός, δεν γνωρίζει τη σταδιακή υποβάθμιση που πλήττει τους άλλους τίτλους, λόγω της σπανιότητας του: ο αυτοκράτορας τον απονέμει σε λίγους μόνον ανώτατους υπαλλήλους στο απόγειο της σταδιοδρομίας τους.

Μέσω αυτών των αξιωμάτων, η συγκλητική τάξη κατάφερε τελικά να ενσωματώσει, υπό το όνομα honorati (τιμηθέντες), το ανώτερο στρώμα των επαρχιακών ελίτ. Απαλλαγμένοι από ορισμένες εισφορές που τους βάρυναν προσωπικά (και συνδέονταν ιδίως με το λειτούργημα τους ως curiales), διαθέτοντας προνόμια σε θέματα δικαστικά, οι honorati αποτελούν προνομιούχο τάξη, υπέρ το δέον όμως πολυάριθμη για να συγχέεται με τη συνέλευση των συγκλητικών που η σύνθεση της παρέμεινε αναγκαστικά περιορισμένη. Επί Ιουστινιανού, πρέπει κανείς να ανήκει στην τάξη των ιλλουστρίων για να έχει δικαίωμα λόγου στη σύγκλητο. Πρόεδρος της συνέλευσης είναι, όπως και στη Ρώμη, ο έπαρχος της Πόλεως. Σε αντίθεση όμως με το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας, όπου ο ηγεμόνας δεν διαμένει πια στη Ρώμη και όπου η συνέλευση περιορίζεται σε ρόλο μάλλον τοπικό, η σύγκλητος της Κωνσταντινούπολης, που η έδρα της βρίσκεται κοντά στο Παλάτιον, συνεχίζει να συνδέεται στενά με τη λειτουργία του κράτους, τόσο ως προς τα λειτουργήματα που ανατίθενται σε μέλη της, όσο και ως προς τις συγκεκριμένες αρμοδιότητες που έχει. Συνεχίζοντας τη ρωμαϊκή παράδοση και ως εγγυήτρια της αυτοκρατορικής νομιμότητας, η σύγκλητος διαδραματίζει πλήρως αυτόν τον ρόλο της στην εκλογή του αυτοκράτορα, που στη συνέχεια επικυρώνεται απλώς με τις επευφημίες του λαού και του στρατού. Οι τακτικές συνεδριάσεις της (conventus) αφιερώνονται κυρίως στα θέματα που σχετίζονται με τη συγκλητική τάξη και την επάνδρωση της. Για τις κρατικές υποθέσεις, η σύγκλητος μπορεί να καλείται από τον αυτοκράτορα για να συμμετάσχει στις συνεδριάσεις του κονσιστορίου. Σε νομικά ζητήματα, η σύγκλητος δέχεται από τον αυτοκράτορα διατάξεις (constitutiones) ειδικής μορφής (orationes ad senatum). Γενικότερα, από τον Θεοδόσιο Β' και μετά, η σύγκλητος συνδέεται με την έκδοση των νόμων. Βοηθάει επίσης τον αυτοκράτορα να ασκεί τη δικαιοδοσία του, ιδιαίτερα στις δίκες επί εσχάτη προδοσία.